

Når udsathed bliver en fælles betingelse

Ja. Jeg tror bare, det er hele omfanget af alle de ting, der er, det kan godt være lidt hårdt. På alle fronter er det stressende, fordi jeg går rundt og tænker på, jamen den 1. – har vi mon til hele måneden? Så går jeg ud for at få noget luft. Jeg går bare rundt for at få luft. Når jeg kommer ind, så kan jeg mærke, åh nej, nu skal jeg tage mig af det hele igen. (Reino, far til Stephanie på 1½ år)

Reino Sørensen er far til Stephanie på 1½ år og Mark på 2 mdr., og han lever sammen med Eva, som er på barsel fra sit job som butiksassistent. Reino er lige blevet fyret fra sit job som bygningsarbejder, fordi han holdt 14 dages barsel. Det er ikke lovligt, men hans tidligere chef sagde, at den officielle begrundelse er nedskæringer. Reino har ingen uddannelse, og han arbejder hårdt med de jobs, han får adgang til. Efter fyringen går Reino hjemme med børnene og Eva. Han lider af stress og depression udløst af bekymringerne om, hvordan de skal klare sig økonomisk. Det bevirker, at han ikke kan holde ud, når børnene græder og er højlydte. Eva kæmper med at få en hverdag til at hænge sammen, og hun afleverer derfor Stephanie i vuggestue hver dag for at skabe ro både til Reino og lillebror Mark. Når Eva møder pædagogerne i vuggestuen, oplever hun, at hun bliver udpeget som en resourcesvag mor, der ikke formår at træffe de rigtige beslutninger for sin datter, netop fordi hun vælger at aflevere Stephanie mange timer i vuggestuen hverdag. Pædagogerne påpeger, at deres betingelser for at udøve omsorg også er begrænsede med mange børn og få voksne. Når Eva problematiseres som en mor, der træffer uhensigtsmæssige beslutninger, kan det både forstås som et udtryk for, at pædagogerne er pressede i deres praksis, men også at de trækker på udviklingspsykologiske og kulturelle

forståelser af, hvordan det gode moderskab og det gode familieliv bør leves. Hermed ansvarliggøres forældre for deres børns udvikling og læring.

Denne idé er ikke ny, og forældre, især mødre, har historisk været genstand for udpegning eller såkaldt mother-blaming, når det er blevet problematiseret, hvorvidt det var godt for børnene at være i daginstitution, og hvorvidt mødre kunne sikre børnenes tilknytningsevne og drage "god nok omsorg" (Burman 2008). Med de senere års fokus på børns samfundsmæssige værdi som "human kapital", der er værd at investere i for at sikre den fremtidige konkurrenceevne (Heckman 2006), er forældreansvarliggørelsen og forældredeterminismen (Dannesboe et al. 2018; Furedi 2008) blevet reaktualiseret. Det er således forældrenes ansvar at sikre, at barnet gennem den rette stimulation følger sin udvikling og ikke kommer bagud i forhold til sine jævnaldrende. Dermed individualiseres det grænseløse ansvar for børnenes ve og vel, og det løftes ud af både sociale og samfundsforankrede fællesskaber. Samtidig er den pædagogiske praksis præget af forskellige former for tidlige indsatser og evidensbaserede interventionsprogrammer (Buus m.fl. 2012), der skal sikre, at der sættes tidligt ind overfor enhver form for bekymring om børns trivsel, læring eller generelle udvikling. Hermed synliggøres udvikling og læring som noget, der skal støttes og stimuleres på særlige måder for at sikre den rette progression frem for at være processer, der foregår som en del af børns almene hverdagsliv. Men dette lærings- og progressionsfokus synes for et øjeblik at være skubbet til side med det ændrede hverdagsliv, som Coronaepidemien i mange sammenhænge har skabt. På den ene

side har Coronaepidemien slået en skygge af utryghed, frygt, økonomisk usikkerhed og social ustabilitet med sig, hvor familier i sociale og økonomiske vanskeligheder i mange samfund er blevet endnu mere udsatte. Hermed har epidemien ramt socialt ulige og haft forskellig betydning for mennesker afhængigt af deres sociale, økonomiske og samfundsmæssige position. Samtidig har epidemien også skabt en synliggørelse af udsathed som en fælles betingelse, netop fordi der er åbnet for et mulighedsrum, hvor vi kan få øje på, at udsathed ikke behøver at være relateret til indre psykologiske problemstillinger, manglende forældreevne, tilknytningsvanskeligheder eller biologiske dysfunktioner, men kan forstås i henhold til vores livsbetingelser.

Jeg mødte familien Sørensen i forbindelse med et netop afsluttet forskningsprojekt om forældresamarbejde i vuggestuen (Marshall og Munck, 2019). Her fulgte jeg, hvordan familien kæmpede med deres indbyrdes og fælles livsførelse og forsøgte at koordinere mellem mange og modsatrettede behov (Holzkamp 1998; Dreier 2008; Kousholt 2006). Familien Sørensen stræbte efter at blive forstået som en almindelig familie med almindelige problemer, der arbejdede for at få hverdagen til at hænge sammen. De arbejdede for at etablere subjektivt handlerum og udvikle rådighed over deres livsomstændigheder, samtidig med at de kæmpede for at blive forstået og få hjælp fra pædagogerne i daginstitutionen. Den manglende forståelse fra pædagogerne synes både at være begrundet i, at pædagogerne var presset på at imødekomme politiske dagsordener om opsporing af bekymringsvækkende børneliv, samtidig med at pædagogerne handlede ud fra, hvad de forstod som det bedste for børnene. I dette pædagogiske arbejde blev familien gjort til en særlig familie, der havde behov for en særlig form for hjælp, hvilket netop afspejler samfundsskabte forventninger om det gode familieliv frem for familiens konkrete livssituation.

Coronaepidemien har, om end flygtigt, åbnet for et mulighedsrum, hvor andre dimensioner

af vores fælles liv kan blive synligt. Det, der tidligere blev forstået og udpeget som det særlige familieliv, kan nu potentielt iagttages som en variant af det almene familieliv (Højholt, 2005). Nu er det ikke alene familien Sørensen, der arbejder med at få en hverdag til at hænge sammen og opleve at være i en udsat position, det er os alle sammen. For det at miste sit job og have vanskeligheder med at få økonomien og hverdagslivet til at hænge sammen gælder mange af os og ikke kun de få. At være udsat er nu manifesteret konkret i vores hverdag som noget, vi alle potentielt er – udsathed er blevet en del af det almene hverdagsliv.

Det betyder, at tendensen til at individualisere og inderliggøre vanskeligheder i menneskers liv udfordres af nødvendigheden af, at vi nu "skubbes" mod at forstå vanskelighederne kontekstuel og samfundsmæssigt (Højholt 2001; Røn Larsen 2011). Når vanskeligheder i familier og børns liv forstås kontekstuel og som forankret i sociale og samfundsmæssige praksisser, medfører det samtidig også, at børn og deres forældre ikke alene forstås som objekter for pædagogisk arbejde men derimod som subjekter, der har intentioner, som er knyttet til de sammenhænge, hvori de deltagere. Det betyder, at vi kan få øje på, hvordan familien Sørensens vanskeligheder er forbundet til livsførelsesproblematikker (Dreier 2008), der handler om, hvordan de kan arrangere et hverdagsliv, der forener deres børns behov for rytmer, omsorg og opmærksomhed, daginstitutionens krav til forældresamarbejde og nødvendigheden af arbejdssøgning samt deltagelse i kommunale aktiveringsprojekter. Familiens Sørensens vanskeligheder synes derfor ikke relateret til inderliggjorte og abstrakte problemer som manglende moderevne eller tilknytningsforstyrrelser, men må derimod forstås som en konfliktuel mingelering mellem individuelle og kollektive hensyn, som er forbundet til samfundsmæssige krav, om hvordan man "bør" agere som ansvarlige forældre.

Vi har altså en mulighed for igennem egne kropsliggjorte erfaringer at forstå, at der ikke

findes særlige mennesker med særlige udsathedsproblemer men derimod, at der findes mennesker, som os alle, der stræber efter at få hverdagen til at hænge sammen, og som stræber efter at være gode nok forældre og gode nok pædagoger. Denne erkendelse kan hjælpe os til at forstå og søge efter hinandens begrundelser for at føre vores liv med vores livsbetingelser – også når disse er særligt udfordrende.

Da den danske statsminister Mette Frederiksen 30. marts 2020 ved et pressemøde sagde:

Men først og fremmest står det lysende klart, at vi er dybt afhængige af hinanden. Vi er et fællesskab. Vi deler bekymringer og håb¹

Så henviste hun til, at vi alle er en del af et fællesskab. Det er ikke alene et sundhedsfagligt og økonomisk fællesskab. Men det er socialt fællesskab, der bevæger sig på tværs af tid og sted. Vores liv er gensidigt forbundne, og vores handlemuligheder er sammenhængende med, hvad andre omkring os gør. Hermed er udsathed også blevet synliggjort som en fælles betingelse, hvilket potentielt kan overskride klassiske dikotomier som dem og os og udsatte eller "ikke udsatte".

Men det er ikke sikkert, at familien Sørensen oplever sig som en del af dette fællesskab og denne gensidige forbundethed. Vi kan derfor håbe på, at når Eva afleverer Stephanie i vuggestue næste gang, så vil pædagogerne ikke automatisk udpege Eva som en ressourcsvgam, men de vil for et øjeblik tilsidesætte bekymringsorienteringen og i stedet benytte egne kropsliggjorte erfaringer til at prøve at forstå Evas begrundelser knyttet til hendes livsbetingelser.

Denne udgave af Barn indeholder fem artikler. Den første artikel "Barns deltagende i førskole- og daghemskontext under inledningen av coronavirusets utbrott i Finland och Sverige" af Mia Heikkilä, Ann-Christin Furu, Anette Hellman, Anne Lillvist och Anna Rantala

bidrager med viden om, hvordan personalet beskriver børns udtryk i forbindelse med Coronavirus i daginstitutionen og førskolen i henholdsvis Finland og Sverige. På baggrund af 79 enkelt svar fra personalet i henholdsvis daginstitution og i førskole peges der på, hvordan børns udtryk om Coronaviruset er mange facetteret og knyttet til børns forskellige former for deltagelse. Der argumenteres for, at der er en sammenhæng mellem børns deltagelse og børns forudsætning for at udvikle resiliens, hvilket betyder, at det er centralt, at alle børn har mulighed for at deltage og dermed lige muligheder for at udvikle resiliens. Afslutningsvist påpeges det, hvordan viden om børns deltagelse under Coronakrisen bidrager til udvikling af pædagogiske arbejdsmetoder, der kan støtte børns deltagelse og udvikling af resiliens under kriser.

Den anden artikel "Barn i kontakt med barnevernet: Betydningen av å anerkjenne skolen som en del av barnets omsorgsmiljø" af Hilde Marie Thrana og Bente Heggem Kojan omhandler barnevernsbarnets situation i skolen. I artiklen argumenteres der for, at barnevernet bør arbeide med et hverdagslivsperspektiv, eftersom de har ansvaret for at inndrage barnets skolehverdag i vurderinger af barnets omsorgsmiljø og dermed skabe en mere kontekstuel forståelse af barnets omsorgsmiljø. Artiklen baserer sig på empiri fra projektet "Aktiv støtte til barnevernsbarn i skolen – innovasjon i skolen i samarbeid med skole og barnevern". Der inndrages empiri basert på interviews fra forældre og barn omhandlerende børns erfaringer med henholdsvis skoledagen og hjemmelivet. I forlængelse heraf peges der på, hvordan barnevernet bør indgå i et tettere og mere forpligtende samarbeide med familierne og skolen for at forbedre barnets hele livssituation.

I artiklen fremhæves, hvordan både børn og forældre peger på vigtigheden af social værdsættelse og at blive inkluderet i lokalsamfun-

¹ <https://www.regeringen.dk/nyheder/2020/statsministeren-vores-faelles-indsats-er-helt-afgoerende/>

det, omfattende både hjemmemiljø og skole. Dette fordrer at skole såvel som barnevern og PPT sammen udforsker børnenes behov for hjælp og sammen bidrager med de ressourcer, der skal til for at skabe positive ændringer i barnets hverdagsliv.

Den tredje artikel "Tilgang til fællesskab i den flerkulturelle barnehagen" af Katrine Giæver analyserer, hvor vanskeligt det er at løfte den lovmæssige forpligtelse (jf. Kunnskapsdepartementet 2017) på at inkludere alle børn i fællesskabet, særligt i flerkulturelle børnehaver, hvor børn har forskellig sproglige og kulturelle baggrunde. I artiklen diskuterer forfatteren, hvordan forskellige former for norsk tilhørsforhold kan have betydning for barnets inklusion og eksklusion i børnehaven. Med afsæt i Bakthins teorier om kommunikationssfærer og talegenrer analyseres dialoger mellem børn og personale i flerkulturelle børnehaver. I forlængelse af analyserne stiller forfatteren spørgsmål ved, hvordan kommunikationsformerne på subtile og indforståede måder kan virke ekskluderende på børn, som har erfaringer, der ikke er sammenfaldende med majoriteten, trods intentioner om ligeværdig deltagelse. Undersøgelsen baserer sig på en kvalitativ etnografisk undersøgelse fra et urbant forstadsområde, hvor over 50 % af befolkningen har baggrund fra andre lande end Norge. I artiklen peges der på to centrale kriterier for at opnå dominerende positioner i børnehavens kommunikations sfærer, hvilket er, at man som barn skal have erfaringer knyttet til en særegen form for norsk kultur, og at man skal henvende sig til personalet igennem en "genre", som de er familiære med. Sekundært viser analyserne, at det ikke alene er sprogfærdigheder, der afgør position, men hvorvidt de kulturelle forventninger, der stilles, kan indfries.

Den fjerde artikel "Hur tänkte du nu? Digitala verktyg och kollegiala läroprocesser i förskolan" af Karin Forsling analyserer førskolelæreres kollegiale læring i relation til børns anvendelse af digitale værktøjer i førskolen. Studiets mål

er at undersøge, hvordan pædagoger kan forstå, ændre og forbedre læringssituationer med inddragelse af digitale værktøjer under supervision af en filmpædagog, en medforskende førskole-kollega og en forsker. Resultatet fra undersøgelsen viser, hvordan fem pædagoger uden særsklit interesse for digitale værktøjer begynder at anvende tablets i førskolen som et læringsværktøj til opnå læreplanens mål omhandlede kommunikation. Det designbaserede eksperiment fører til etablering af et refleksionsområde for pædagogerne – et mødested for kollegiale læreprocesser, hvor der skabes førskoleudvikling. Studiet peger overordnet på, at pædagogerne får et teoretisk redskab, som de kan forstå og udvikle deres praksis med. En central pointe i artiklen er desuden, at de deltagende førskolelærere indgår som subjekter i forskningsprocessen ved at udforske egen praksis, og dermed komplementerer deres erfaringer og deres tavse viden teoriudviklingen. Det betyder, at teorien tilknyttes og forankres direkte i det pædagogiske arbejdes kompleksitet, hvormed gabet mellem teori og praksis forsøges overskredet.

Den femte artikel "Personalets beskrivelser av medvirkning fortolket ut fra et fællesskapsperspektiv" af Marianne Ree omhandler, hvilke betingelser som personalet fremskriver for børns bidrag i børnefællesskaber. Studiet peger på 4 betingelser, der har særlig betydning for børns deltagelse, og disse er: 1) sammenhold 2) børns initiativer og perspektiver 3) accept og tolerance for ulighed og 4) børnehavens institutionelle strukturer og regler. Desuden peger studiet på, hvordan intentionerne bag personalets handlinger har betydning for en demokratisk orientering mod at skabe betingelser for børns deltagelse og bidrag i børnefællesskaberne. Børns mulighed for at bidrage er således sammenhængende med kvaliteten af de interaktive processer mellem børn og personale. Artiklen viser i særlig grad, hvordan personalet må balancere mellem at følge det enkelte barns initiativer og samtidig vise retningen og tage hånd om hele fællesska-

bet, hvilket er en vanskelig opgave. Samtidig peges der på, hvordan "medvirkningsbegrebet" er komplekst, og at det ikke er muligt at sikre børns bidrag igennem opskrifter eller på anden instrumentel vis, men at dette må gøres

ved at udvikle børnehaven som et demokratisk fællesskab, hvor alles bidrag imødekommes.

Af Crisстина Munck, redaktør

Referencer

- Burman, E. 2008 *Deconstructing Developmental psychology*. East Sussex: 2. Utg. London: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Buus, A.M. m.fl. 2012 *Brug af evidensbaserede metoder i seks pædagogiske institutioner. Når evidens møder den pædagogiske hverdag Rapport 3, august 2012*. (Forskningsrapport; No. 26). Aalborg: Aalborg Universitet. Institut for Læring og Filosofi, 2012.
- Dannesboe, Kl., Bach, D., Kjær, B. og Palludan, C. 2018 Parents of the welfare state: Pedagogues as parenting guides. *Social Policy & Society*. Cambridge University Press, 17(3): 467–480.
- Dreier, O. 2008 *Psychotherapy in Everyday Life. Learning in Doing. Social, Cognitive, and Computational Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Furedi, F. 2008 *Paranoid Parenting: Why Ignoring the Experts May Be Best for Your Child*. United States of America: Chicago Review Press.
- Heckman, J.J. 2006 Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science (New York, N.Y.)* 312(5782): 1900–1902.
- Holzkamp, K. 1998: Daglig livsførelse som subjektvidenskabeligt grundkoncept. I: *Nordiske Udkast*, 26(2): 3–32.
- Højholt, C. 2005 (red.) *Forældresamarbejde: forskning i fællesskab*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Højholt, C. 2001: *Samarbejde om børns udvikling. Deltagere i social praksis*. København: Gyldendal Uddannelse.
- Kunnskapsdepartementet. 2017. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>
- Kousholt, D. 2006 *Familieliv fra et børneperspektiv. Fællesskaber i børns liv*. Roskilde: Afhandling Ph.d. indleveret ved Institut for Psykologi og Uddannelses-forskning, Roskilde Universitetscenter.
- Røn Larsen, M. 2011: *Samarbejde og strid om børn i vanskeligheder – organisering af specialindsatser i skolen*. Roskilde: Afhandling Ph.d indleveret ved Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning. Afhandlinger fra Ph.D.-programmet i Hverdagslivets Socialpsykologi. Roskilde Universitet.
- Marschall, A. og Munck, C. 2019 *Samarbejde om småbørn – pædagoger og forældres perspektiver på børns hverdagsliv. Et forskningsprojekt i forskningsprogrammet "Pædagogisk arbejde for det gode børneliv"*. København: Københavns Professionshøjskole.